

7. См.: Кола Д. Гражданское общество // 50/50. Опыт словаря нового мышления. — М., 1989; Kolakowski L. The Myth of Human Self-Identity: Unity of Civil and Political Society in Socialist Thought. — London, 1974. — P. 66; Krizan V. Civil Society and the modernization of Soviet type Societies // Praxis International. — Oxford, 1987. — Vol. 7. — № 1. — P. 91; Held D. Political Theory and the Modern State. — Stanford, 1989. — P. 13; Kohen J. Class and Civil Society. — Amst., 1982. — P. 28; Darendorf R. Economic Opportunity, Civil Society and Political Liberty. — Geneva, 1995. — P. 13; Havel V., Klaus V. Rival Visions: Civil Society After Communism // Journal of Democracy. — 1996. — Vol. 7, № 1.
8. См.: Безверхий В. Б. Взаємовідносили між громадянським суспільством і державою в Україні. — К., 1995; Литвиненко Ю. П. Гражданское общество и государство. — К., 1999; Громадянське суспільство і правова держава: проблеми становлення / За ред. В. А. Моїсєєва. — К., 1997; Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення / В. Ф. Сіренко, В. І. Тимошенко, Т. І. Ковальчук. — К., 1997. — С. 57; Кириченко С. О. Громадянське суспільство і правова держава: Поляття і зміст. — К., 1999. — С. 20; Задоянчук О. І. Громадянське суспільство. — К., 1999. — С. 8; Ковальчук Т. І. Громадянське суспільство: сутність і тенденції розвитку. — К., 1995. — С. 7; Щедрова Г. П. Громадянське суспільство і соціальна демократична, правова держава: Становлення, функції, тенденції розвитку в сучасній Україні. — К., 1996. — С. 13; Корнілов Ю. П. Громадянське суспільство та особистість. — К., 1998. — С. 8.

УДК 329

*О. В. Мусатова,
аспірантка*

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Формування громадянського суспільства пов'язане зі складними процесами розвитку самоуправлінських аспектів суспільства, становленням незалежності громадян від влади, прагненням створити ефективні механізми, що регулюють взаємодію з державою, сприяють вдосконаленню правового поля. Одним із важливих конституційних прав громадян в демократичній державі є право на об'єднання (свобода спілок та асоціацій) тобто право вільно створювати різного роду об'єднання, приєднатись до них і виходити з них.

Конституція України гарантує (ст. 36) громадянам нашої держави право на свободу об'єднання у політичні партії, громадські організації для здійснення і захисту своїх прав та свобод і задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів [1].

Саме через громадські об'єднання, громадсько-політичні рухи, політичні партії до активної державотворчої діяльності залучаються широкі верстви населення, реалізуються й захищаються політичні та економічні інтереси частини суспільства (народу, нації, соціальної групи). Вони є формою здійснення зв'язків між громадянським суспільством і державою. Громадські об'єднання не залежать від держави, вони здатні впливати на державні інститути і водночас захищати суспільство від необґрунтованого втручання держави в громадське життя.

Одним із важливих елементів побудови громадянського суспільства є різноманітні об'єднання громадян, їх соціально-політичне призначення полягає на-

самперед у тому, що вони допомагають людям у розв'язанні проблем повсякденного життя, виявляють суспільно-політичні ініціативи здійснення функцій самоврядування.

З розширенням демократії і зростанням рівня політичної культури посилюється тенденція до урізноманітнення громадських об'єднань у соціально-політичному житті, їх впливовості в конкретно-історичних ситуаціях, зрештою, до їх чіткої диференціації на громадські організації і громадські рухи. Причому особлива активність названих об'єднань, а також динаміка їхнього розростання та впливу спостерігаються у суспільствах перехідного типу, де одночасно виникає безліч складних суспільно-політичних проблем.

Загальноприйняте у сучасній політології поняття «громадські організації і рухи» виникло на основі ширшого поняття «суспільні об'єднання» як більш наближеного до сучасних суспільно-політичних реалій. Виходячи із специфіки діяльності громадських організацій і рухів, слід розглядати їх диференційовано [2].

Громадські організації — це масові об'єднання громадян, що виникають за їх ініціативою для реалізації довгострокових цілей, мають свій статут і характеризуються чіткою структурою. Громадські організації створюються і діють у формі спілок (адвокатів, музикантів та ін.), товариств (наприклад, наукове товариство ім. Т. Шевченка), комітетів (наприклад, Національний олімпійський комітет України), асоціацій (наприклад, Українська уфологічна асоціація) тощо.

Спілка — об'єднання людей, пов'язаних спільними умовами життя, спільною метою. Товариство — організація, об'єднання людей, які ставлять перед собою спільні завдання, мету, програму дій і відповідно діють для їх виконання, здійснення. Комітет — колегіальний орган, що керує будь-якою галуззю державної, або громадської організації.

Громадські рухи теж мають масовий характер і створюються з певною метою. Однак на відміну від громадських організацій це структурно неформлені масові об'єднання громадян і організації різних соціально-політичних орієнтацій, діяльність котрих, як правило, має тимчасовий характер і найчастіше спрямована на виконання певних тактичних завдань, після чого вони або розпадаються, або консолідуються в нові політичні партії чи громадські організації.

Діяльність більшості об'єднань громадян регулюється Законом України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р. [3] За цим законом «об'єднанням громадян є добровільне громадське формування», яке створюється «для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод».

У відповідності до офіційних статистичних категорій, які застосовуються органами юстиції, об'єднання громадян розподіляються за напрямками діяльності на: організації роботодавців та підприємницько-господарські; правозахисні, громадсько-політичні організації та соціально-споживацького захисту; молодіжні, дитячі, жіночі та гендерні організації; організації ветеранів та інвалідів, національних та дружніх зв'язків, природоохоронні, із захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС, охорони здоров'я та медичних праців-

ників, охорони пам'ятників історії і культури, освітні, культурно-виховні, дослідницькі, спортивного, правоохоронного, військового — патріотичного та рятувального спрямування, благодійні, добродійні та піклувальні організації, творчі спілки, організації політичних партій та ін.

Громадські організації і рухи на сучасному етапі суспільно-політичного розвитку нашої держави є своєрідною сполучною ланкою між політичним і громадянським суспільством, між «низам» й «верхам». І саме в цьому полягає їх стабілізуюча, інтегративна роль у суспільстві.

Усвідомлення громадськістю своєї ролі, активізація її діяльності та пошук шляхів забезпечення ефективного управління в нових соціо-культурних умовах призвели до переосмислення механізмів представницької демократії й становлення парадигми «демократії співучасті» [4], що передбачає налагодження взаємодії державних органів з громадськістю, вдосконалення інформування громадян про державні справи та активізацію широкої участі громадян під час прийняття рішень на всіх рівнях.

Останнім часом влада на основі ідеї відкритого доступу до різноманіття джерел інформації залучає громадські організації до діалогу — стверджується цінність взаємодії та порозуміння на основі реалізації принципу свободи слова, взаємного пошуку та обміну інформацією, установки на відкритість та взаємне збагачення, системне осмислення та здатність прислуховуватись до інших поглядів та переконань. Публічний діалог громадських об'єднань з державними органами є необхідною умовою побудови демократичного, громадянського суспільства [5].

Саме незалежні від влади громадські організації, які віддзеркалюють певні інтереси через своїх лідерів, здатні на рівних вступати в обговорення тих чи інших питань з владними структурами й спроможні брати на себе відповідальність [6].

Важливим є формування загального контексту, в якому люди можуть критично оцінювати події та переглядати свої переконання, визначати та оцінювати свої як індивідуальні, так і колективні потреби, переглядати стандарти, норми, стереотипи, що заважають розвитку держави та особистості. Налагодження постійного діалогу як з рівним, компетентним партнером на паритетних началах забезпечує становлення громадянського суспільства.

В даний час для досягнення суспільством якісно нового рівня розвитку громадянського суспільства необхідне подолання соціальної апатії за допомогою залучення людей до громадянського самоврядування на різних адміністративно-територіальних і галузевих рівнях [7].

Проектом Постанови Кабінету Міністрів України «Про механізм участі громадян у процесі формування та реалізації державної політики центральними та місцевими органами виконавчої влади» передбачалася розробка Міністерством юстиції України такого нормативного акту як Концепція розвитку громадянського суспільства. Оскільки підготовка такої Концепції обговорюється і в неурядовому секторі, між неурядовими організаціями, то видається за доцільне об'єднати зусилля вже на початкових етапах, узгодити бачення та основні принципи, що повинні бути закладені в такому документі.

Концепція розвитку громадського суспільства повинна створити сприятливі умови для розвитку особистостей, що усвідомлюють своє місце у світі та можливість впливу на своє життя, розвитку можливостей реалізації прав людини, усвідомлення власної причетності та взаємної відповідальності, розвитку критичного мислення, толерантності, доброчесності, налаштованості на взаємність і співпрацю.

Для розвитку ефективного демократичного врядування, так і для розвитку громадянського суспільства принциповою умовою є відкритість. Відкритість органів влади, наявність повної достовірної вчасної інформації, адекватна поінформованість населення сприяє свідомій участі громадян у державному управлінні в цілому, надає можливості для обґрунтованої відповіді та раціонального впливу громадськості на державні рішення. Відкритість можлива лише за умов наявності різноманітних джерел, свободи слова та критики.

Враховуючи вищевикладене Концепція громадянського суспільства повинна передбачати: механізм відкритості та прозорості влади, залучення громадськості до процесів прийняття рішень, активізацію інформування населення на всіх етапах формування та впровадження урядової політики, прийняття низки законів та постанов, зокрема, щодо адміністративних процедур, лобювання, забезпечення свободи засобів масової інформації та належний контроль за дотриманням антимонопольного принципу в інформаційній царині, вдосконалення законодавства та сприяння розвитку місцевого самоврядування, налагодження партнерства та обміну досвідом між неурядовими організаціями, започаткування практики експертизи проектів нормативних актів на предмет потенційної шкоди або сприяння розвитку громадянського суспільства.

З метою впровадження Концепції громадські організації України мають створити Всеукраїнський координаційний центр, а також спільну з державними установами та діловими колами Всеукраїнську Координаційну Комісію. На базі цієї Концепції регулярно доцільно створювати щорічні громадські, державні та громадсько-державні програми дій на національному рівні [8].

Література

1. Конституція України (в ред. від 28 червня 1996 р.). — К., 1996.
2. Політологія: Павч. посіб. для вузів / Упоряд. та ред. М. Сазонова. — Х.: Фоліо, 1998. — 521 с.
3. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 р.
4. Ібрагімова І. Забезпечення доступу до державної інформації // Вісник УАДУ. — 2000. — № 2. — С. 27–34.
5. Ібрагімова І. М. Коментарі до тексту проекту Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики центральними та місцевими органами виконавчої влади // www.un.kiev.ua/en/undp/publications.php
6. Кік Дж. Громадянське суспільство: старі образи, нове бачення: Пер. з англ. — К.: К.І.С., 2002. — С. 11.
7. Українська державність у ХХ столітті: Історико-політичний аналіз / Кер. авт. кол. Б. Ю. Дергачов. — К.: Політ. думка, 1996. — С. 347.
8. Національна Концепція розвитку громадянського суспільства в Україні: Кроки до громадянського суспільства. — К., 2004.